

Mely akadémiai tárgyköröknek legnagyobb az impaktja az online világban?

A világháló ma már jelentős helyet foglal el a tudományos kommunikációban, és ugyanakkor maga is a kutatás tárgya lett. Egy előzetes vizsgálat azonosítani igyekezett a világhálón megjelenő legfontosabb tudományos témaköröket, a különbségek egyes nemzeti jellegzetességeit, és megállapítani annak lehetőségét, hogy a célnak megfelelő, *tematikus* osztályozási rendszer kialakítható-e.

Az eddigi vizsgálatok szerint ez nem egyszerű feladat, mert az akadémiai hálózatok igencsak hibrid összetételűek. Ugyanakkor fontos kérdéssé vált a különböző felsőoktatási rendszerek összehasonlító vizsgálata. Az információtudományi szakembereknek ezért lehetőségük nyílt arra, hogy a hatékony és erőteljes módszerek fejlesztésének élvonalába kerüljenek, olyan módszereknek, amelyek hasznosítják a hálón található gazdag információforrásokat.

Ez az előtanulmány a hipercsatolókat felhasználásával, két ország – *Tajvan* és *Ausztrália* – akadémiai hálózatait osztályozza domaintípus és tárgykörök tartalma szerint, és vizsgálja ezzel a két ország oktatási rendszerének jellegzetességeit, továbbá a kidolgozott módszer hatékonyságát.

Ezeknek a vizsgálatoknak már számos előzményük volt, amelyet a 40 tételes irodalomjegyzék is tanúsít. Az eddigi eredmények közé tartozik az is, hogy az adott hálózatra mutató csatolók száma mértéke lehet a hálózati *impaktjának*, hatásának a tudományos kommunikáció folyamatában. (Részben ez mutatkozik meg a Google sikerének hátterében is, ahol ugyanezt az elvet használták ki a fejlesztők.)

Első lépésben hét domain típusú kategóriát ismertek fel: *egyetemek*, *könyvtárak*, *„hirdetőtábla”*, *elektronikus folyóirat vagy könyvtár*, *önálló erőforrás* (pl. *Tucows*), *belsőleg készített tematikus honlapok*, *egyéb, nem tematikus helyek*. A második lépésben a tematikus honlapokat osztályozták a létrehozott séma szerint.

Ez utóbbi esetben az UNESCO kódolási sémából indultak ki. Azért nem valamely nagy, ismert rendszert használták, hogy a nemzeti vagy nyelvi torzulás lehetőségét csökkentsék. Csak a legfelső szintet használták egyetlen módosítással: tekintettel a számítástudomány nagy jelenlétére a hálón, ezt

önálló kategóriának vették, bár az UNESCO sémában ez csak alosztály. Ezenkívül néhány olyan hasonló kategóriát összevontak, amelyek szétválasztását nehezen kivitelezhetőnek gondolták. E megfontolások alapján 22 osztályt jelöltek ki, az ismeretlennel jelzettet is beleértve.

Fejlettségük és különböző kulturális, valamint nyelvi hátterük miatt Ausztráliát és Tajvant választották. Az egyetemek hipertextcsatoló struktúráit Ausztráliából 2001. október és 2002. január között, Tajvanból 2002. február–márciusban gyűjtötték be. A számításba vett csatolókat korlátozták, részben a belsők (saját hálózaton belüliek) kihagyásával, más torzítást okozó problémák elkerülése végett csak az egyes hálózatok közötti kapcsolatokat vették figyelembe, és nem az egyes oldalak közöttieket. Ez még akkor is jobban megfelelt a célnak, ha egyes egyetemek többféle domainnévvel is szerepeltek, ami szintén torzulást okozott.

Az osztályozást mindkét esetben két független, anyanyelven beszélő kutató végezte. Mindkettő a csatolások száma szerint rendezett listát kapott. A 200-200 körüli összes hálózaton az osztályozást addig végezték, amíg 100 témaorientált helyet el nem értek. Először megvizsgálták a két-két osztályozó eredményeinek egyezését, a többszörös osztályozást egyszerű súlytényezővel vették figyelembe. A teljes egyezés mindkét ország esetében 60% fölött volt, míg a teljes különbözőség 10% alatt.

A két ország hálózatainak domain típusú eloszlása nagyon hasonló volt. Azzal a különbséggel, hogy Tajvanon több *Egyéb* kategóriába sorolt hálózati címet találtak a tematikus kategóriák rovására. Ennek oka a megjegyzésekből kiolvashatóan az, hogy Tajvanon volt egy fiatalok által készített, nem akadémiai témakörű online művészeti magazin, amelyen szerepelt egy hálóoldal készítésére vonatkozó kézikönyv.

A tartalmi eloszlások elemzéséből az derült ki, hogy a *Számítástechnika (-tudomány)* kategória dominanciája mellett (23–28%) a műszaki hálózatok számában mutatkozott lényeges különbség – Tajvanon 22%, szemben az ausztrál 1-2%-kal. A mélyebb elemzés azt mutatta, hogy Tajvanon rendkívül erős a korszerű, *hightech villamosmérnöki* szakma részaránya. Az egyéb különbségeket inkább csak összevonva lehetett értékelni,

és ez azt mutatja, hogy a közgazdaság kivételével a társadalomtudományok valamivel nagyobb szerepet játszanak Ausztráliában.

Az osztályozásba bevont adatszám alacsony volta miatt az értékelést óvatosan kell kezelni, ezért a szerzők külön fejezetet szenteltek módszertanuk elemzésének, mind az adatgyűjtést, mind az osztályozást és az osztályozási sémát illetően. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyzik, hogy a hagyományos tudományos osztályozás ma már megtévesztő lehet ilyen vizsgálatoknál az akadémiai gyakorlatban kialakult interdiszciplinaritás miatt. (Olyan területek-

kel gyakran találkozni, mint pl. számítógépes nyelvészet, adatbányászat, kognitív tudomány.) Ezért úgy vélik, hogy kiterjedtebb kutatást kell végezni ahhoz, hogy nemzeti kutatási vagy oktatási fejlesztési célból használható eredményekhez jussanak.

/THELWALL, Mike–VAUGHAN, Liwen–COTHEY, Viv–XUEMEI, Li–SMITH, Alastair G.: Which academic subjects have most online impact? A pilot study and a new classification process. = Online Information Review, 27. köt. 5. sz. 2003. p. 333–343./

(Horváth Péter)

Könyvtárépületek és helyigény a Német Szövetségi Köztársaságban

Nincs semmi új a könyvtárak krónikus helyigényében, s az elektronikus dokumentumok megjelenése sem könnyített a helyzeten, sőt. Több hely kell a nyomtatott dokumentumok egyre növekvő mennyiségének tárolására, és a digitális vagy hibrid könyvtárnak is megvannak a maga elhelyezésbeli konzekvenciái. Hogyan jelentkezik ez a probléma a német könyvtárügyben?

A német könyvtári rendszer

A német könyvtárügyet meghatározza a történelmi fejlődés, a jelenlegi politikai helyzet, és az ország szövetségi alkotmánya. Az egyetemek és könyvtáraik fenntartása az egyes tartományok dolga, a szövetségi kormány azonban az egyetemi könyvtárak építési és berendezési költségeinek 50%-át állja.

Németországnak nincs nemzeti könyvtára abban az értelemben, mint pl. a *British Library* vagy a *Bibliothèque Nationale de France*, vagy a *Library of Congress*. Viszont már az internet előtti időkben szó volt egy virtuális nemzeti könyvtárról, amely a *Die Deutsche Bibliothek*ből (= DDB, korábban *Deutsche Bücherei*, amelynek épületei Frankfurt am Mainban és Lipcsében állnak), a *Bajor Állami Könyvtárból* és a berlini *Állami Könyvtárból* állna össze.

Minden tartományban található továbbá egy állami vagy tartományi könyvtár, s néhány egyetemi könyvtár. Némely szakkönyvtárnak nemzeti, sőt nemzetközi jelentősége van. Az 1970-es években tartományi könyvtári hálózatokat hoztak létre először a közös elektronikus katalogizálás és központi

katalógus feladatával; mára mind a hat hálózat komplett digitális könyvtári szolgáltató központtá vált. Az archiválás és a tárolás terén is kiemelkedő szerepet játszanak.

A német tudományos könyvtári rendszernek fontos jellemzője, hogy 26 könyvtár a *Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG)* megbízásából és anyagi támogatásával elvállalta egy-egy szakterület irodalmának gyűjtését (*Sondersammelgebietsplan*). Ezek a speciális gyűjtemények vagy valamely tudományos könyvtár (egyetemi könyvtár) részét képezik, vagy önálló tudományos szakkönyvtárként működnek (*Zentralbibliothek für Medizin*, Köln; *Technische Informationsbibliothek*, Hannover; *Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaft*, Kiel).

Modern könyvtárépületek; a keletnémet példa

A II. világháború után az ország keleti felében – a Német Demokratikus Köztársaságban – a súlyos károkat szenvedett könyvtárépületeket csak éppen a legszükségesebb mértékben hozták rendbe, s számos ideiglenes megoldásra kényszerültek. Az anyagi feltételek nem engedték meg új egyetemi könyvtárak építését. 1988-ban (az újraegyesítés előtti utolsó évben) az egyetemi campusok épületkapacitásának csupán 1%-át tették ki a könyvtárak. Az 1991-ben 56 egyetemi könyvtárra kiterjedő felmérés szerint az új keleti tartományokban a könyvtárépületek 50%-a épült 1900 előtt, 25%-a 1900 és 1945 között, s csak 25%-a 1950 után.